

Ο ήρωας Κυριάκος Μάτσης και οι αρχαίοι φιλοσόφοι

«Μέσα από την προσκαιρότητα η αιωνιότης, μέσα από την ουτοπία η αλήθεια. Γιατί η Χημεία είναι η μεγαλύτερη αλήθεια προς την οποίαν ο κόσμος αντικρύζει με πεποίθηση δια το μέλλον».

Κ. Μάτσης

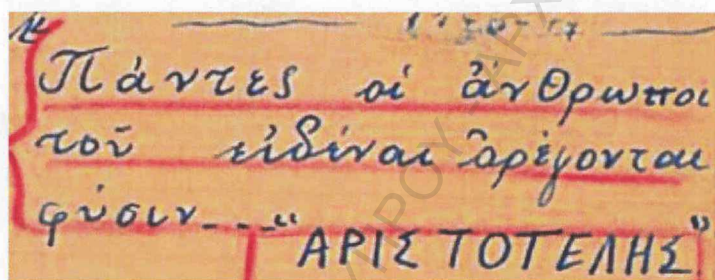
Ο Κυριάκος Μάτσης ως νεαρός μαθητής του Ελληνικού Γυμνασίου Αμμοχώστου (1943-1945), αλλά και αργότερα ως φοιτητής της Γεωπονικής Σχολής στη Θεσσαλονίκη (1946-1952) διατηρούσε προσωπικό ημερολόγιο. Σε αυτό κατέγραφε ό,τι έπαλλε τον λεπτό εσωτερικό κόσμο, την ευγενική φύση ενός στοχαστικού και ανήσυχου ανθρώπου, πάντοτε με την εμβρίθεια που διέκρινε τον εξεταστικό χαρακτήρα του. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε που καθόλα τα χρόνια της μαθητικής και φοιτητικής του πορείας, ο ίδιος εξεταστικός χαρακτήρας τον οδήγησε να ξεχωρίσει μέσα από την υψηλή «τέχνη» του γραπτού και προφορικού λόγου με ή χωρίς ακροατήριο, τον σεβασμό απέναντι στα ιερά και τα θεία, τον ζήλο που έτρεφε για ανθρωπιστικές αρχές, το απροσποίητο πάθος και κατ' επέκταση την πολυδιάστατη πολιτική του δράση.

Η μελέτη ορισμένων και μόνο χειρόγραφων ημερολογιακών καταχωρίσεων του Κυριάκου Μάτση, όπου παράλληλα με τις δικές του σκέψεις παρατίθενται ως σωρεία αποφθεγματικών αναφορών στα έργα ή τα κείμενα Ελλήνων και ξένων διανοούμενων, παραπέμπει στις ερμηνευτικές, αναλυτικές, οργανωτικές, διοικητικές και σαφώς τις ηγετικές ικανότητες που αναμφίβολα διέθετε και τις οποίες φρόντισε να καλλιεργήσει με αδέκαστο γνώμονα το γενικό καλό. Επιπλέον, μέσα από τις σημειώσεις του, συνειδησιακά καταδεικνύεται το ολοκληρωμένο πρόσωπο με πνευματική ωριμότητα που άφησε ως υποδειγματικό πρότυπο ήθους για τις μεταγενέστερες γενιές και ειδικότερα τους νέους ανθρώπους, λες και προγνώριζε ή συναισθανόταν πως με τη λήξη του Αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-'59, η Κύπρος αντί να λυτρωθεί, εντέλει θα οδηγούνταν σε άλλες γεωπολιτικές περιπέτειες, όπου μόλις 96 χρόνια μετά την παραίτηση από τα κυριαρχικά της δικαιώματα, η Οθωμανική Αυτοκρατορία φορώντας ένα δήθεν εκσυγχρονισμένο προσωπείο, έβρισκε τις κατάλληλες προφάσεις για να ανακαταλάβει, έστω μέρος του νησιού.

Ό,τι περισώθηκε από τον γραπτό και γεμάτο ουσίας λόγο του υπό μορφή προσωπικών φιλοσοφικών διατυπώσεων και μάλιστα χωρίς καθόλου περιστροφές, όσον αφορά τα βιώματα, τα λάθη, τις σκέψεις, τα συναισθήματά ή ακόμη και τα ερωτήματα και προβληματισμούς που έθετε για τον ίδιο και το σύνολο, φανερώνουν την -χωρίς υπερβολή- εγκυκλοπαιδική γνωσιολογική του κατάρτιση. Τούτο, καθότι μελετούσε συστηματικά τα κλασικά και σύγχρονα έργα όπως εκείνα του Θουκυδίδη, του Πλάτωνα, του Αριστοτέλη, του Κομφούκιου, του Σοπενχάουερ, του Νίτσε, του Μαρξ, του Ντοστογιέφσκι, αλλά και όντας ιδιαίτερα ρομαντικός, την ποίηση του Παλαμά, του Κάλβου, του Σολωμού και του Καβάφη. Αφ' ετέρου, το γραφολογικό ύφος, το μέγεθος των γραμμάτων και ιδιαίτερα αυτή καθαυτή η υπογραφή του ήρωα, προσδιορίζουν αρκετά από τα προσωπικά του γνωρίσματα όπως την εξωστρέφεια, την αυτοπειθαρχία, τη λιτότητα, τη μετρημένη λογική, την αίσθηση «φιλοδοξίας», την αισιοδοξία, τη δημιουργικότητα, την ενεργητικότητα, την ανιδιοτέλεια, την ανεξαρτησία.

Σε ένα από τα τετράδιά του λοιπόν και συγκεκριμένα το κόκκινο της Χημείας (1946-47), 114 σελίδων, χώριζε το ένα κεφάλαιο από το άλλο με λόγια των φιλοσόφων, ωσάν να επιθυμούσε να τον κρατάνε σε εγρήγορση, υπογραμμίζοντας μάλιστα αυτούσια τα λόγια αυτά με κόκκινο μελάνι. Καταγράφει θεωρίες και νόμους της χημείας, αναλύει την μάζα, το μοριακό και ατομικό βάρος, τις χημικές ενώσεις, το περιοδικό σύστημα, τη δίοδο του ηλεκτρικού ρεύματος, τη δίοδο των ακτινών μέσα από λεπτές πλάκες, τα ραδιενεργά σώματα, την ύλη και την ενέργεια. Σύγκρινε την ατομικότητα από το σθένος, διαχώριζε τις λέξεις: οξέα, βάσεις, άλατα. Υπογράμμιζε ποια κατάσταση θεωρείτο κολλοειδές σύμφωνα με διάφορους αναλυτές και έβγαζε τα δικά του χρήσιμα συμπεράσματα.

Ας επανέλθουμε όμως στο θέμα του διαχωρισμού των κεφαλαίων του συγκεκριμένου τετραδίου που ο Κυριάκος Μάτσης κατέγραφε καθόλη τη διάρκεια των παραδόσεων του Καθηγητή Φυσικομαθηματικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, κ. Καβασιάδου. Στην πρώτη πρώτη σελίδα του τετραδίου γράφει:

«Όλοι οι άνθρωποι έχουν από τη φύση τους έφεση για γνώση». Η πρώτη πρόταση που γράφει ο **Αριστοτέλης** στο βιβλίο «**Επιτ** Μετά τα Φυσικά» για να ισχυριστεί ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν φυσική κλίση προς τη γνώση.

Γράφει:

«Εκ των ωραιότερων και θεμελιωδεστέρων εννοιών Συνδέονται με τα διάφορα φαινόμενα ... λαμβάνουν χώραν εις την φύσιν είναι και αι του χώρου, του χρόνου, της μάζης της δυνάμεως, της ύλης και της ενέργειας.

ΧΩΡΟΣ: Είναι η έννοια εκείνη ήτις μας δίδει την έννοιαν της πολλαπλότητας και της κινήσεως Τον προσδιορίζωμεν με τρεις διαστάσεις: το μήκος, το πλάτος και το ύψος.

ΧΡΟΝΟΣ: Είναι η υποκειμένη αντίληψης εξαρτώμενη από την ψυχολογική κατάστασιν ενός εκάστου. Αντικειμενικώς τον αντιλαμβανόμεθα δια της αλληλοδιαδοχής των γεγονότων ως π.χ. την ημέραν και την νύκταν. Είναι εντελώς αδύνατον να φαντασθώμεν γεγονός μη λαμβάνων χώραν εντός της έννοιας του χρόνου, όπως είναι αδύνατον να (φαντασθώμεν) αντιληφθώμεν αντικείμενον μη κατέχων θέσιν εις τον χώρον.

Ο χρόνος μετράται εις δευτερόλεπτα ήτοι 1/86.400 της μέσης αστρικής ημέρας. Τόσον η έννοια του χρόνου όσο και η του χώρου είναι σχετικαί ως παρατήρησεν και διετύπωσεν εις την περίφημον θεωρίη της σχετικότητας ο μέγας Γερμανοεβραίος σοφός του αιώνος μας, Einstein.

Και όμως το υπέροχον πνεύμα της αρχαίας Ελλάδας προ 2.500 χρόνια ετών δια του στόματος του Επίκουρου ανέπτυξε αυτό.

ΜΑΖΑ. Το σώμα διακρίνεται από δυο ιδιότητες. Την έκτασιν και την αδράνειαν.

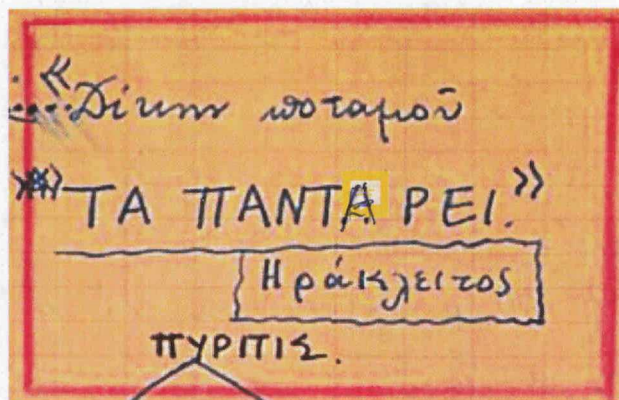
Ἐκτασις εννοουµεν την υπό του σώματος κατάληψην χι^{θη} εντός εις το διάστημα και αδράνειαν την αδυνατότητα του σώματος να μεταβάλη την κατάστασιν ηρεµίας ή κινήσεως εν η ευρίσκεται εις δεδοµένη στιγµή άνευ μεσολαθήσεως δυνάµεως τινός».

Ἄλλοι μὲν φιλόσοφοι σπέρουσι ὡς ἐν ἅπαντα
Ἄλλοι δ' αὖ δὶα' ἕνασια φερούµενα νύκτωρ ἔλθου
ΕΜΠΕΔΟΚΛΗΣ

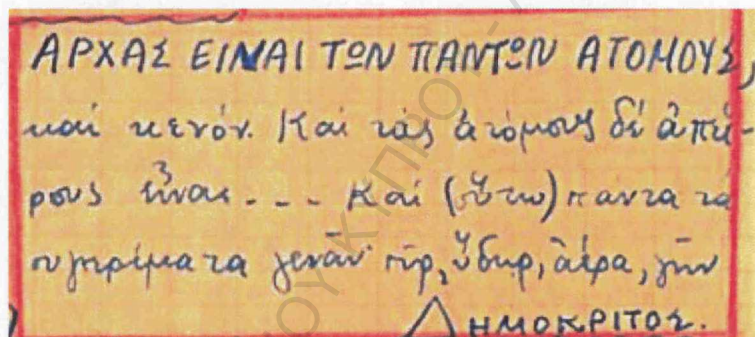
Στις μετέπειτα σελίδες του τετραδίου ο Κυριάκος Μάτσης αναφέρεται στους προσωκρατικούς φιλοσόφους, αυτούς που επιχειρήσαν να απαντήσουν στο ζήτημα της αρχής του κόσμου και το ζήτημα της δομής ή μορφής του κόσμου. Ο Εμπεδοκλής πίστευε ότι στον κόσμο συνυπάρχουν τέσσερα στοιχεία: η φωτιά, το νερό, η γη και ο αέρας, τα οποία ονομάζονται «ριζώματα». Η γέννηση και η φθορά προκύπτουν από την ανάμειξη και την εναλλαγή των ριζωμάτων. Η ανάμειξη των ριζωμάτων οφείλεται σε δύο κοσμικές δυνάμεις: τη φιλότητα και το νείκος (έρως και έρις), που είναι αυτές που αποφασίζουν για τον τρόπο και το χρόνο της ανάμειξης. Όταν επικρατεί η φιλότητα, υπάρχει αρμονία στη φύση. Όταν επικρατεί το νείκος, υπάρχει δυσαρμονία. Έλξη και διαίρεση συναντιούνται στην καρδιά του δράματος που διέπει τον κόσμο: στοιχεία, όντα και όλα τα πράγματα άλλοτε ενώνονται από τη φιλότητα και άλλοτε χωρίζονται από το νείκος.

«Α γέννητον τό 'όν,
ἀνώγεθρον ἔστι»
ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ.

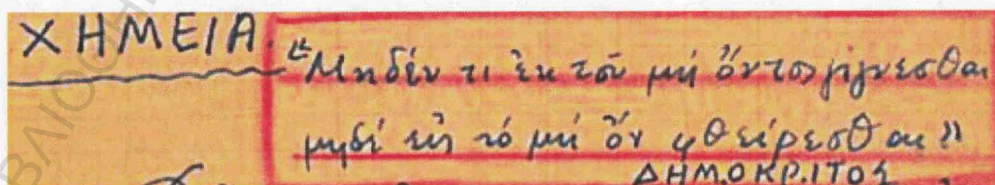
Σειρά στο τετράδιο παίρνει ο Παρμενίδης, η βασική θέση του οποίου ήταν ότι η πραγματικότητα ταυτίζεται με τη σκέψη ^{δι}λαδή είναι το ίδιο αυτό που σκεφτόμαστε και αυτό που υπάρχει. ^α / θέση του υποστήριζε (α) ο αισθητός κόσμος βρίσκεται σε διαρκή κίνηση, δηλ, μεταβάλλεται και οι αισθήσεις μας μας απατούν, μας δίνουν ψεύτικες πληροφορίες, άρα (β) ο αισθητός κόσμος δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο έγκυρης γνώσης (ως διαρκώς μεταβαλλόμενος) και δεν μπορούμε να αναζητήσουμε σταθερό σημείο αναφοράς στις αισθήσεις. Τουτέστιν, το σταθερό σημείο αναφοράς βρίσκεται ^{απο} του μας, στις έννοιες που έχουμε μέσα στο μυαλό μας για τα αισθητά πράγματα και οι οποίες παραμένουν αναλλοίωτες.

Βασική έννοια της φιλοσοφίας του **Ηράκλειτου** ήταν ο πόλεμος, που είναι η γενεσιουργός και κυρίαρχη δύναμη όλων των πραγμάτων. Εκφράζει την αέναη κίνηση και μεταβολή όλων των πραγμάτων του κόσμου. Τίποτα στο σύμπαν δε μένει αμετάβλητο («Τα πάντα ρει», «δεν μπορείς να μπεις δυο φορές στο ίδιο ποτάμι», «κάθε μέρα είναι ένας καινούριος ήλιος»). Ο κόσμος προέρχεται από το αρχέγονο πυρ και τείνει να καταλήξει πάλι σ' αυτό, ακολουθώντας μια κυκλική πορεία που υπαγορεύεται από το λόγο **λογος** ν ειμαρμένη ή τη δίκη.

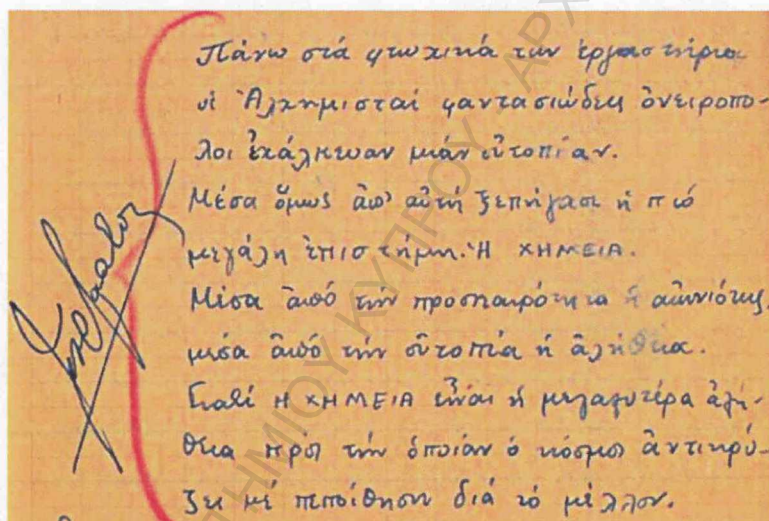

Στο επόμενο κεφάλαιο ο Κυριάκος Μάτσης, αναφέρεται στον **Δημόκριτο**, τον τελευταίο μεγάλο κοσμολόγο στη μακρά σειρά των προσωκρατικών φυσικών φιλοσόφων ή φυσιολόγων, όπως τους αποκαλούσε ο Αριστοτέλης. Στο έργο του συμπυκνώνει όλη την προσπάθεια των προδρόμων του να ορίσουν το «Είναι του κόσμου και το νόημα του όντος». Δεν τον απασχόλησε μόνο το κοσμολογικό πρόβλημα, αλλά τον ενδιέφερε όλη η κατακτημένη ως τότε ανθρώπινη γνώση, στο σύνολό της. Δηλαδή το ερώτημα **πῶς** το τι είναι ο κόσμος, για το ον και την ουσία. Δεν υπάρχει γένεση και φθορά, αλλά μόνο «η ανάμειξη και εναλλαγή των αναμειχθέντων στοιχείων» της φύσης που οι αρχαίοι **μυθολογία** τα έλεγαν το πυρ, το ύδωρ, ο αήρ και η γη.

Επιχειρεί να συγκεράσει τη θεωρία του **Ηράκλειτου** ότι ο κόσμος βρίσκεται κάτω από τη διαδικασία μιας ακατάπαυστης αλλαγής και τη θεωρία του **Παρμενίδη** ότι πέρα από το μεταβαλλόμενο **κόσμος** υπάρχει μια σταθερότητα που την εξασφαλίζει η νόησή μας.

Από του 7^{ου} και 8^{ου} αιώνας π.Χ. ήρχισαν να αναπτύσσονται θεωρίες περί των διαφόρων ζητημάτων και έχομεν τον Θαλήν όστις εθεώρησε το H₂O ως το πρωταρχικόν στοιχείον του σχηματισμού του φλοιού της γης. Ο Ηράκλειτος και ο Δημόκριτος έκαμαν επί της ύλης μελέτας και διεγνώσαν την κίνησην αυτής. Επίσης υποψιάσθησαν ότι η ύλη έκαστου σώματος δεν δύναται να είναι τι το αυτοτελές και ιδιαίτερον και υπέθεσαν ότι θα υπάρχει συνέχεια της μεταξύς αυτής· διατύπωσαν ούτω τη θεωρίαν των ριζωμάτων, δηλ. των στοιχείων τρόπον τινά. Ο Δημόκριτος πρώτος υπέθεσε ότι η ύλη δεν δύναται να τέμνεται επ' άπειρον, αλλά σταματά εις έν σημείον· πάσα περαιτέρω τμήσις είναι αδύνατος. (Ατομική Θεωρία). Ο ίδιος δε πρώτος διεγνώσε την αφθαρσίαν της ύλης και χιλιάδας έτη προ του Lavoisier διατύπωσεν το περίφημον «μηδέν ή εκ του μη όντος γίνεσθαι· μηδέν εις το μη όν φθειρεσθαι». Προηγουμένως δε ο Παρμενίδης διετύπωσε το αυτό· επίσης εις τον Δημόκριτον οφείλεται η εύρεση του φαινομένου της ισομετρίας. Εις τα αξιοθαύμαστα δε αυτά πειράματα κατέληξαν οι Αρχαίοι μόνον δια του πνεύματος και άνευ μηδενός πειράματος».

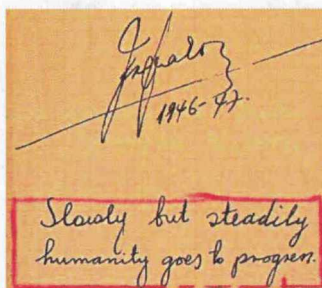
Στις αρχές του Εμφυλίου Πολέμου, όταν υπέγραφε το τέλος αυτού του τετραδίου, δεν υπήρχε περιθώριο να κάμεις αυτό που θέλεις, και εντάς προσχηματικός. Ο Κυριάκος Μάτσης όμως δεν ήθελε να ενταχθεί κάπου που να είναι ανελεύθερος. Επιζητούσε την όποια πρόοδο, τη δική του, του τόπου του, της ανθρωπότητας ολόκληρης.

Ο Κυριάκος Μάτσης ήταν άνθρωπος μοναχικός, αλλά με έντονες υπαρξιακές ανησυχίες. Σ' αυτό το τετράδιο είχε δώσει μια εντελώς ιδιόμορφη δομή. Ακόμα και στο μάθημα της Χημείας έβρισκε τρόπο να φιλοσοφεί. Η Χημεία μια από τις πιο σύγχρονες επιστήμες δημιουργεί τα νέα πράγματα. Ενδέχεται από τότε να καταλάβανε, όντας πια Γεωπόνος, ότι το μάθημα της χημείας θα τον οδηγούσε σε πιο φιλοσοφημένο χαρακτήρα.

Γράφει:

«Πάνω στα φτωχικά των εργαστήρια οι Αλχημισταί φαντασιώδεις ονειροπόλοι, εχάλκευαν μια ουτοπία. Μέσα όμως απ' αυτή ξεπήγασε η πιο μεγάλη επιστήμη. Η Χημεία. Μέσα από την προσκαιρότητα η αιωνιότης, μέσα από την ουτοπία η

αλήθεια. Γιατί η Χημεία είναι η μεγαλύτερη αλήθεια προς την οποία ο κόσμος αντικρύζει με πεποίθηση δια το μέλλον».

Ακόμα και στην τελευταία σελίδα, στην οποία βλέπουμε την υπογραφή του, γράφει "Slowly but steadily, humanity goes to progress" ηλαδή «Αργά αλλά σταθερά η ανθρωπότητα προοδεύει».

Αυτό που έκαμε τον Κυριάκο Μάτση να διαφέρει δεν ήταν μόνο η μεθοδικότητα στον τρόπο μελέτης των μαθημάτων αλλά ξεχώριζε από το ήθος και τον χαρακτήρα του. Έζησε στην Ελλάδα την περίοδο του Εμφυλίου Πολέμου, αλλά δεν τυφλώθηκε από τη μισαλλοδοξία και το φανατισμό της εποχής. Πέθανε μαρτυρικά, αλλά τα διδάγματα της ζωής του παραμένουν ακόμα ζωντανά. Απέδειξε πως ο καθένας πρέπει να έχει ιδανικά στη ζωή του, να παλεύει γι' αυτά και να μην υποτάσσεται σε ό,τι και αν του προσφέρουν αλλά να παραμένει ηρωικά στη θέση του. Μας δίδαξε το μεγαλείο της ψυχής και του ορθολογισμού του, καθώς ποτέ δεν κατάφερε το μίσος να κερδίσει τη λογική.

Ο Κυριάκος Μάτσης αγαπούσε την Ελλάδα και την Κύπρο, αλλά κυρίως αγαπούσε τους ανθρώπου αγαπούσε τον καθένα που πότιζε με τον ιδρώτα του τη γη που πατούσε κι ως γνήσιος πατριώτης θυσιάστηκε γι' αυτή. Ταυτίστηκε μαζί της αναδεικνύοντας τη δύναμή της.

Σαν σήμερα, στις 19 Νοεμβρίου του 1958, πολεμώντας την Βρετανική Αποικιοκρατία και αρνούμενος να παραδοθεί, θυσιάστηκε στο κρησφύγετό του στο Δίκωμο για την Ελευθερία κρονοφωνάζοντας «Αν θα βγω θα βγω πυροβολώντας». Επέλεξε να γίνει ολοκαύτωμα για να αναπνέουμε εμείς σήμερα ελεύθερο αέρα. Πιστο εκτιμήσαμε αυτή τη θυσία;

Ο Κυριάκος Μάτσης στο Εργαστήριο Χημείας του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 1946.

**«Πρέπει να μελετήσει κανείς πολλά για να ξέρει λίγα»
Μοντεσκιέ**